

Drága Lillám!

Ez a levél, érzem, utolsó levelem. Visszatérő betegségem kínoz újra, azonban most a lelkem is beteg. Tudom, ebből már nem lesz gyógyulás, testem fája a gyökereitől korhad. Hiányod kínozza egész lényemet, életem számvetésére késztet. Végiggondoltam, minden egyes ballépésével együtt, a legapróbb botlásoktól kezdve a legnagyobb hibákig. Sajnálom, hogy már előttem Balassi megírta a Bocásd meg Uristen című versét, mert ha nem írta volna, én könnyörögnék vele isteni könnyörületért. Megbántam minden bűnömet, és átgondoltam, hogy ha csak néhányat nem követek el, akár professzorként is dolgozhatnék, poétikát, latint, retorikát oktathatnék, és akkor talán jó apád hozzám adott volna feleségül, Egyetlen Szerelmem. Ebben a levélben, rövid és tragikus életem summájában neked is leírom, hogyan és hol rontottam el, hogy miért nem lehetséges közös életünk.

Jól emlékszem még arra az őszi reggelre, amikor először beléptem a Kollégium nyikorgó kapuján. Mindig is csodáltam a hatalmas épületet, ahogyan rozoga ablakaival, kopott boltíveivel, Debrecen királya, a Nagytemplom mögött a város királynőjeként óvja a helyiek biztonságát. Hétéves voltam akkor, és büszkén sétáltam végig minden reggel a Hatvan utcán. Elemi iskolás koromtól kezdve vonzott a betűvetés mestersége, attól kezdve, hogy írni tudtam, már kisebb rímeket, versikéket eszközöltam, édesanyám nagy öröme, aki minden ostoba kis mondókámat kívülről fújta. A bennem bujkáló tehetségre már ekkor felfigyeltek, tizenegy éves koromban felvettek a poétaklasszis osztályba. Emlékszem, hogy félttem a nálam négy-öt évvel idősebb diáktársaimtól, akik irigykedve hallgatták költészettanon, mikor Háló Kováts tanár úr büszkén felolvasta verseimet. A professzor úr mindig is különleges figyelemmel tüntetett ki, valamint szigorú tanárimhoz képest egészen engedékenyen bánt velem, tekintettel nehéz anyagi helyzetemre. Akkoriban történt, hogy szegény jó apám elhunyt, latintudásán kívül csupán adósságait és pereit hagyva ránk, ezért anyám, hogy tandíjamat fizetni tudja, naponta főzött a Kollégium diákjaira.

A jó Háló Kováts professzortól, Kollégiumi patrónusomtól okításomat Fodor Gerzson tanár úr vette át, a retorika gyönyörű tudományával növelve ismereteimet. Ebben is kitűnő tehetséget mutattam, mivel verskezdeményeimet gyakran olvastam fel anyámnak, miközben ő a mindennapi kenyerünket kereste meg fáradtságos munkával. Ifjúkori lázadásaim gyökerei ekkor kezdhettek el csírázni, amikor a felvilágosodott professzor szabadkőműves eszmékkel próbálta tágitani a szerinte kissé beszűkült, debreceni református világnézetemet. Én persze, kibontakozó személyiséggel igen hajlamos voltam az új, szokatlan eszmék befogadására, azonban ez lehetett a helyes útról való letérés kezdete.

*Való igaz, Fodor Gerzson tanár úr vert is valamit ifjú fejembe a lázadozásokon kívül, hiszen gimnáziumi éveim alatt írtam meg első már-már valódi versnek is beillő alkotásaimat. Így vettem fel 1788-ban az akadémiaira. Itt táguult csak ki igazán előttem a világ! Tudásra szomjazó kopakomat új nyelvekkel, történelemmel, a világirodalom remekeivel és természettudományokkal tömték tele. Mondanom sem kell, szinte ittam Sinay professzor szavait az ókori irodalomról és históriáról. Főként a humanista eszmék foglalkoztattak és a szabadság gondolata, amely végigkíséri mind a történelmet, mind az antik irodalmat. Eme gondolatok hatására írtam meg első, istenigazából versnek mondható költeményemet, a *Békaegerharcot*, melyben Homéroszt utánozva parodizáltam az akkori (általam ismert) politikai helyzetet.*

Humanista igényeim kielégítésére diáktársaimmal rendszeresen összegyűlve olvasótársaságot, önképzőkört kezdeményeztünk, mind szomjazva az irodalomra. A nyugati műveltség érdekelte többségünket, így egymás közt szétosztottuk a nyelveket, hogy ki-ki lefordítsa választottja remekét, és ezeket megosszuk egymással. Én az olasz nyelvvel foglalkoztam, hisz sokban hasonlított a már jól ismert latinra és dallamosságával is elnyerte a tetszésemet, fordítottam is bősen az itáliai költészet legédesebb gyümölcseit.

*A Békaegérharccal aratott siker hatására ismertem meg az akkor már híres Kazinczy Ferencet. Ekkor már egyre több sikerem lett, emlékszem még arra a dicsőséges eufóriára, mikor először jelent meg költeményem a *Magyar Hírmondóban*. Eközben tanulmányaimat is lassacskán befejeztem, az iskolát azonban nem hagytam el. Préceptorrá léptettek elő, nyelveket és költészetet taníthattam ifjabb diáktársaimnak. Azonban bolond, szabadságra áhítózó fejem lágya még nem nőtt be, sőt, előléptetésemről még az orromat is fenn hordtam. Ma már magam előtt is szégyellem, Neked leírni pedig jóként, amiket tettem. Úgy gondoltam, hogy „na, én, az ifjú génusz, most megmutatom, hogyan kell csinálni a tanítást igazi humanista módra!” Ifjú tanítványaimnak a szabadban tartottam az órát, és, hogy jobban menjen a „verselés”, pár üveg jó bor is a társaságunk volt. A mámorító nektár valóban serkentő hatásának bizonyult költészetünkben: kiváló gúnydalokat fabrikáltam a Kollégium nagyra becsült professzorairól, majd ezeket hangosan szavalva tértünk vissza az iskolába. Ezt természetesen meghallotta az ominózus professzor, és, mit ne mondjak, nem volt tőle boldog. Az ügyet kollégiumi patrónusaim, akik régóta ifjú zseniként tartották számon, még csak-csak el tudták tussolni, azonban én ostoba módon rátettem még egy jókora lapáttal. A levelemben korábban említett Fodor professzor szabadkőműves eszméi hulltak vissza rám, amikor 1795-ben legációba indultam a Kollégium nevében. Persze eszem ágában sem volt templomban szolgálni, hanem a kapott útipénzből Pestre utaztam a szabadkőműves Martinovics Ignác és társai kivégzésére. Hazatérésem után eltanácsoltak, kicsaptak, kitétték a szűrömet, csak úgy egyik pillanatról a másikra.*

Addig sikeres, minden jóban teljes élttem itt ment tönkre. Egyetlen Lillám, hányszor, de hányszor végiggondoltam, mi lenne most, ha nem vagyok oly forrófejű fajanakó! Százszor, ezerszer, milliószor megbántam! De Isten nem ad második esélyt, a múltat megmásítani nem tudom. Ezt apád sem érti meg, ezért nincs nekünk esélyünk egy közös, boldog életre.

Ez a levél, Lilla, a búcsúlevelem. Nem tudom, megkapod-e valaha, vagy akár a halálhíremről tudomást veszel, de azt az egyet tudd, hogy én mindig is szeretni foglak,

Csókkal búcsúzom,

Mihály

Debrecen, 1805. január 26.